STOCKHOLMS-TIDNINGEN EESTLASTELE

Nr. 58 (4163) Kesknädalal, 11. märtsil 1959 16. aastakäik Stockholms-Tidn. tryckeri, Sthlm 1959

Hrustshevi manöövrid Berliini saatuse ümber

BERLIIN (STE) Hrustshev tegi Ida-Berliinis viibides uusi manöövreid Berliini küsimuse ümber. Esiteks ta pidas nöu Lääne-Saksa sotsiaaldemokraatide juhi Ollenhaueriga ja hiljem tuli välja uue ettepanekuga, mis avab teatud määral ukse läbirääkimiste jatkamiseks Berliini asjas. Ta teatas nimelt, et N. Liidul ei ole midagi selle vastu, kui Lääne-Berliini jäävad lääneliitlaste minimaalsed söjaväeosad, aga koos N. Liidu omadega ja vöibolla ka mönede neutraalsete riikide vägedega.

Hrustshev seletas, et USA, Briti, Prantsuse ja Vene väed ei oma öigust vahele segada Berliini sisemistesse asjadesse. — Vene ettepaneku kohaselt ei tarvitse keegi taanduda millimeetritki. Me ütleme, et eksisteeriv poliitiline ja majanduslik süsteem jääb Lääne-Berliinis muutmata. Me tahame ainult likvideerida selle rahutuste kolde Euroopas ja kindlustada elanikkonnale elamisrahu, ütles ta.

Lääneriigid ei ole veel ametlikult vötnud seisukohta Hrustshevi uue ettepaneku suhtes, kuid üks asjatundja ütles, et USA, Briti ja Prantsuse valitsus kunagi ei nöustu sellega, et lasta vene vägesid Lääne-Berliini.

Hrustshev nähtavasti kujutab ette, et Lääne-Birliini hakatakse siis "valitsema" sellisel kujul, nagu see sündis pärast söda Viinis, kus kõik neli vöitjat andsid ühepalju södureid garnisoni ja kus näiteks valveülesannetes seisis postil neli södurit korraga, igast okupeerivast riigist üks.

Hrustshevi kava Lääne-Berliini ühiseks okupeerimiseks nelja riigi poolt on ka selle poolest veider, et venelased tahavad oma tsooni Berliinist ära anda Ida-Saksamaale selle "suveräänseks pealinnaks", kuid soovivad seejärele hakata kaasokupeerijaks lääneriikide tsoonidele.

Kõige tähtsamast küsimusest, kuidas hoitakse lahti ja valvatakse Berliini ühendusteid läände, Hrustshev ei rääkinud.

Hrustshevi läbirääkimised Lääne-Saksa opositsioonijuhi Ollenhaueriga toimusid Vene ambassaadis Ida-Berliinis. Hiljem andis Ollenhauer pressikonverentsi, kus ta ütles, et nad on Hrustsheviga tutvunud vastastikuste seisukohtadega, on nii möneski asjas eriarvamisel ning on annud vastastikku vaikimise lubaduse, et nad neid asju avalikkuse ette ei too.

Hrustshev laskis oma jutule kutsuda ka Berliini bürgermeistri Willy Brandti. Viimane kutsus kohe kokku linna senati, kus mitu tundi arutati, kas kutset vastu vötta vöi mitte.

Löpuks jöuti otsusele, et Brandtil ei ole sobiv Hrustsheviga könelema minna, kuna see rikuks ära pöhialused lääneriikidega läbirääkimistel N. Liiduga Berliini küsimuses. Teiseks oli ka Hrustshevi kutse üle antud sellises toonis, nagu tahaks Brandt temaga rääkida. Ka Brandt ei soovinud.

N. Liidu valitsus on kutsunud 15. märtsil Moskvasse külaskäigule kolm juhtivat Lääne-Saksa sotsiaaldemokraati. Nendest on Carlo Schmid ja Fritz Erler vastanud jaatavalt, kuna Herbert Wehner on kutse tagasi lükanud.

Hrustshev ütles pärast könelust Ollenhaureriga suuri meelitusi Lääne-Saksa sotsiaaldemokraatide aadressil.

Sôdurist sovhoosi DIREKTORIKS

Millest JUTTU

Tallinna Laskurkorpuse laialisaatmise järel varsti pärast söja löppu hajutati ka selles väeosas teeninud eesti ohvitserid. Neist ei olnud tükil ajal midagi kuulda ja ega nüüdki informatsioonid nende suhtes pole kuigi palju suurenenud. Mönede kuulduste kohaselt osa korpuses teeninud endise Eesti armee ohvitsere on viibinud vangilaagreis. Kohe pärast söjategevust Eesti pinnal laskis korpuse ülem kindralleitnant Lembit Pärn koostada korpuse tegude raamatu. See ilmus Tallinnas 1945. a. veebruaris Riikliku Kirjastuse poliitilise kirjanduse osakonna väljaandel. Lembit Pärn oli sellele järelsöna kirjutanud. Raamatu koostajaiks olid korpusega kaasasolnud möned ajakirjanduslikud jöud. Raamatu pealkiri oli „Eesti Tallinna Laskurkorpuse vöitlustee. Lehekülgi punaarmee Eesti Rahvuskorpuse ajaloost." Raamat on 109 lk. suur ja seda trükiti 15.200 eks. Teksti oli lisatud rohkesti kriitpaberil pilte, peamiselt korpuse ohvitserkonnast ja möningaist lahingstseenidest. See raamat korjati varsti ära ja pandi keelu alla. Venelaste arvates oli selles eestlaste osa ja rahvuslik moment liiga esile töstetud. Valmistati teine teos laskurkorpuse tegude kohta, kuid seegi olevat pölu alla sattunud ja keelustatud. Uuemaid väljaandeid ei ole näinud ega lugenud.

Jaan Luks Eesti Laskurkorpuse polkovniku mundris 1944. a.

Kindralleitnant Lembit Pärn pärineb Kaukaasia eesti asundustest ja oli juba esimese maailmasöja päevil nooremaks ohvitseriks tõusnud. Ta asuvat praegu N. Liidus, kuuldavasti reservi saadetuna. L. Pärni pildi körval leidub eelmainitud teoses järgmiste ohvitseride fotosid: kindralmajor Lukas, polkovnik Pusta, polkovnik Pusten, polkovnik Kanger, polkv. Feldmann, polkv. Aru, polkv. Luks, alampolkovnik Raud, polkv. Külatos, polkv. Lessel, kindralmajor Allikas, polkv. Rezkov, polkv. Paavel, kindralmajor Lombak, alampolkv. Raadik, polkv. Kund, alampolkv. Jaek, alampolkv. Meits, alampolkv. Virit, major Lemming, kapt. Mürk, major Miller, major Avald ja rida teisi nooremaid eestinimelisi ohvitsere. Korpuses oli ka rohkesti vene ohvitsere, kuid nende pilte ei ole pesaegu üldse toodud.

Endise Eesti armee ohvitserid on Lukas, Luks, Külaots, Lessel ja veel möni, kes Eesti armee liitumisel punaarmeega jäid viimasessse teenima ja sattusid löpuks söjateele. Suurem osa korpuse eesti ohvitseridest olid Venemaa eestlased. Polkovnik Kanger näiteks, tegelik politruk, varemalt punaarmees, saadeti aastat kuus-seitse tagasi kojukutsumise agendina Stockholmi N. Liidu saatkonna juurde, kus ta aga varsti end kompromiteeris ja kui ebaönnestunud ametnik tagasi kutsuti N. Liitu. Kindralmajor Allikas, samuti Venemaa eestlane, figureerib praegu Tallinnas ja juhatab seal paraade. Kindralmajor Lombak on tsiviilteenistuses usaldusliku kommunistina ja möni teinegi reservi lastud ohvitser-kommunist on nüüd tegevuses N. Eestis tsiviilalal.

Unustasin nimetamata, et korpuse ridades tegi söjakäigu kaasa ka Eesti armee kolonelleitnant Osvald Mullas. Eelmainitud raamatus korpuse kohta seisab muu seas: "12. aug. 1942 teeb vahepeal Kamöshlovi (asub Uurali piirkonnas — F.) väekoondise komandöriks määratud sm. Lembit Pärn suurel paraadiväljakul teatavaks, et väekoondis on saanud käsu liikuda Läände — rinde suunas. Järgmisel päeval lahkubki Jelanski jaamast 1. eshelon ja juba 21. augusti öhtuks on kogu väekoondis viidud Moskva söjaväeringkonna käsutusse. Umbes kuu aega hiljem järgneb eelmisele Tsherbakkuli väekoondis. 1942. a. septembrikuu viimastel päevadel moodustatakse senistest eesti väekoondistest Eesti Laskurkorpus. Korpuse komandöriks määratakse sm. Lembit Pärn ja tema asetäitjaiks seltsimehed Pusta, Kanger, Luks, staabiülemaks sm. Lukas."

Jaan Luksist tulebki könelda. Kojukutsumislehe staabist saadeti hiljuti pagulastele laiali väike broshüürike "Meie kodumaa", milles leidub rida artikleid mitmesugustel ainetel, muu seas ka kirjutus Kostivere sovhoosist, mis asub mitte väga kaugel Tallinnast Jöelähtme piirkonnas. Kostivere oli varem riigimöisa, samal viisil kasutasid teda sakslased okupatsiooni ajal. Kirjutuses seisab, et Kostivere sovhoosi direktoriks on erupolkovnik Jaan Luks. Ka pilt temast on toodud: sonimüts peas, korralik palitu seljas, nägu laiem ja priskem, aga endine Jaan Luks on kohe äratuntav. Ta seisab laudas mustavalgetkirja lehmade juures mönuleva näoga. Niisiis endisest elukutselisest söjamehest on nöukogude oludes saanud pöllu- ja karjamandustegelane.

Jaan Luks oli Eesti armees kaptenikraadis. Ta teenis viimased aastad söjavägede staabis, oli üksvahe lühikest aega söjaministri adjutandiks ja teenis viimati varustusvalitsuses. Ta on sündinud Tallinnas, tallinlastele hästituntud, oli noorestpeast kena välimusega, abiellus hästi, omas meie pealinnas kolm kinnisvara ja pidas hobuseid hipodroomil. Tegeles ka spordialal, olles Jalgpalliliidu juhatuseliige. Punaarmeesse sattus Eesti armee liitmise läbi punaväeosadega. Nähtavasti on ta seal karjäärri teinud. Vöib arvata, et ta määrati korpuseülema asetäitjaks varustuse alal, sest korpuse-raamatus ei figureeri tema nimi lahingkirjeldustes. Rida aastaid ei olnud temast midagi kuulda. Vöimalik, et ta ka ära oli. Suure sovhoosi direktori amet eeldab selle kohatäitja usaldusliikkust rezhiimile.

Osvald Mullas oli korpuse ridades lahingumeheks, juhatades üht väekoondist. Eesti armees oli ta viimati Kalevi üksiku jalaväepataljoni ülemaks. Möni aeg tagasi oli kuulda, et Osvald Mullas oli kehalise kasvatuse instruktoriks Tallinna polütehnilises ülikoolis, kuna ta ka Eesti armees tegeles södurite kehalise kasvatusega. Mis temast hiljem on saanud, sellest puuduvad teated.

Sovhoosidirektor Jaan Luks jutustab eelmainitud artiklis, et tema juhtida olevas majandis on üle 400 lehma. 1958. a. olevat sovhoosist 11 kuu jooksul tallinlaste söögilauale läinud üle 11.000 tsentneri piima. Sovhoosi veterinaararstiks on Heiki Tulsk. Kostivere kuulub nende sovhooside hulka, mis koos teiste linnalähedaste majanditega spetsialiseeruvad lähematel aastatel köögiviljakasvatusele, oli J. Luks tähendanud. Veel oli ta jutustanud: "Jöelähtme jöe süvendamine viis Kostivere maadelt liigivee voolama. Sovhoos sai nüüd pöllumajanduslikult kasutusele vötta sada hektarit körgraba, kuhu külvati ristikhein. 1958. a. suvel koristati sealt kuni 85 tsentnerit kuiva heina hektarilt."

Fakt.

Toimetuse aadress:
Stockholms-Tidningen, Estniska red., Vattugatan 12, Stockholm.
Telefon: keskjaam 22 20 00.
Telegrammi-aadress: Stoctid.
Postgironr. kuulutustele 1501, tellimisteks 2686. Tellimishind C-väljaanne kuu 6:25, kvartal 17:75, poolaasta 33:50, aasta kr. 66:—. Kuulutushind 50 ööri veeru mm.

Prof. A. Tammekannu matus Helsingis

Prof. August Tammekannu pörmu matmise talitus toimus laupäeval, 7. märtsil Helsingi Vanas kirikus, millejärele pörm tuhastati Hietaniemi krematooriumis. Matmisetalitusele oli ilmunud peale omaste rohkel arvul ülikooli öppejöude ja teisi söpru ja tuttavaid. Puusärgi ääres seisid üliöpilased auvalves. Matusetalitust kaunistas rohke muusikaline osa. Matusetalituse toimetas öp. Voitto Viro, kes köneles lahkunu kodumaa-armastusest. Puusärgile asetati rohkesti pärgi, peale omaste Helsingi ülikooli poolt ja nende teaduslike asutuste nimel, kus lahkunu oli kaastegev. Ülikooli pärja asetasid professrid Paavo Suomalainen, Pontus Palmgren ja Erkki Kivinen. Viimane pidas köne lahkunu mälestuseks. Kaastundetelegramme oli tulnud ka välismaalt, eesjoones rahvusvaheliselt geograafide unioonilt. Selle uniooni soome rahvuskomitee nimel köneles prof. Kaarlo Hilden, komitee köik liikmed olid kohal. Pärast matusetalitust kogunesid matuselised lahkunu kodusse, kus prof. Lauri Kettunen köneles eesti keeles lahkunu mälestuseks. Eestlastelt, välja arvatud Leeni ja Emil Vesterinen, ei olnud tulnud omastele ühtegi kaastundeavaldust. Ka ei ole tänini ükski eesti teadlane lahkunule järelehüüet avaldanud eesti pagulaslehtedes.

HANNOVER — Saksa kiriklik ajakiri „Evangelische Welt" kirjutab, et Lääne-Saksamaal on tekkinud suur puudus luterlusu pastoritest. Keskmiseks koguduse suuruseks on 2256 hinge, mistöttu öpetajal osutub raskeks köiki koguduseliikmeid korralikult teenida. **Lääne-Saksamaal on momendil registreeritud 13.046 luteri kirikuöpetajat, kusjuures aga 3000 koguduse hingegarjase kohad on täitmata.**

Üliöpilaste vaidlus oma professoritega

MINNESOTA (VES) — Seoses Mikojani hiljutise külaskäiguga Ühendriikidesse on paljude orjastatud maadelt pärinevate inimeste poolt ette vöetud arvukaid üksik-aktsioone Ameerika avalikkuse silmade avamiseks, millised aktsioonid alles nüüd pikkamööda tagant järele teatavaks saavad. Üks niisugustest on Minnesota pealinnas elava eesti üliöpilase Hans Mirka esinemine lugejakirjaga kohalikus päevalehes, ülikooli lehes ja siis löpuks koguni Minnesota ülikooli mitmete professoritega vaieldes, kes tulid isegi kommunistlikku ideoloogiat kaitsma ja "selgitama".

Oma lugejakirjas St. Pauli päevalehes "St. Paul Dispatch & Pioneer Press" kirjutas Hans Mirka, et kongressiliiget Walter Judd'i tuleb önnitleda tema julge väljaastumise puhul Vene mörvaritega mitte koos lõunat süüa. Hans Mirka ütles, et see on otse hävitav USA valitsuse ja rahvaesindajate prestiizhile, süüa koos ühe tüübiga, kes esindab süsteemi, mis taotleb just nende vabaduste hävitamist, mida Ameerika rahvas naudib oma igapäevas. Selle järele mainis Hans Mirka Balti riikide orjastamist N. Liidu poolt ja Ungari vabadusvöitluse metsikut verretallamist.

Noor eesti üliöpilane, kes kodumaalt lahkunud 7-aastasena ja kannab enesega vaid lahkumismälestusi kodumaast, röhutas, et möttetud konverentsid ja läbirääkimised vaid aitavad Moskva türannide pukispüsimist ja orjastatute lootuste kadumist. H. Mirka ütles edasi, et vaba maailma suurjöud, eriti USA on ainuke lootus vabaduse püsimiseks — ja just praegu me oleme mingite poliitiliste teoreetitsemiste soovunelmas seda lootust väljamängimas ja petmad neid, kes vajavad lootust ja vabadust. Suhete piiramine nende suurendamise asemel punase orjariigiga peaks olema meie esmärk, toetatuna suuremast söjalisest jöust ning möjuvast majanduslikust kui ka vaimsest tagapöhjast, löpetas H. Mirka, kes öpib Minnesota ülikoolis ärilist administratsiooni.

Pärast selle avaliku kirja ilmumist on Hans Mirkal olnud mitmeid vaidlusi Minnesota ülikooli professoritega, kelledest paljud on näidanud erakordset vöhiklust ja soovunelmlikku mötlemist kommunismi ohust. Üks professor on muuseas Hans Mirkale seletanud, et kommunism olevat niisugune asi, mille vastu rahval olevat kõige parem vöidelda passiivse vastupanuga — siis ta varisevat iseenesest.

Teine professor on seletanud, et USA astuvat söjajöududega kommunismile vastu ainult siis, kui N. Liit katsetavat maanduda oma vägedega Ameerikas.

Hans Mirka on muuseas ka üks energilisemaid noori Kesk-Lääne Eesti Noortekoondise organisatsioonis.

Laiast Maailmast

PENNSAUKENIS, New Yorgi lähedal, öppis 18. aastane Florence Cundiff kursusel autojuhtimist ja omas ainult öpilasloa. Tüdrukul oli himu kord iseseisvalt autoga kihutada ja oma vöimeid proovida. Ta küsis vanematelt mitu korda nende autot aga seda talle ei antud. Ühel päeval tekkis tütre ja vanemate vahel autoküsimuse pärast tüli ja tüdruk tormas vihaselt tänavale. Silmates eemalt lähenevat politseiautot valmis ta peakeses plaan. Ta peatus politseiniku N. Pitetette ja palus abi, sest tema isa ja ema vahel olla praegu „hirmus löömine". Politseinik ruttas teenistusvalmilt teisele korrale ja päris tüli pöhjust. Abielupaar imestas väga ja rääkis, et nende vahel ei ole midagi sarnast juhtunud. Pahaaimates ruttas politseinik tänavale ja leidis, et auto oli kadunud. Florence oli vötnud juhtimiskirest aetuna auto, et kord iseseisvalt kihutada. Ta kihutas kuni 120 miililise tunnikiirusega kuni White Horseni kus auto rikke läks. Suurest kiirusest oli ölipump lakkanud töötamast ja möned mootori osad olid läbi pölenud. Tüdruk palus ühte möödasöitjat ennast abistada ja kui see imestas, et miks tüdruk juhtis politsei autot, vastas Florance, et ta olli politsei inspektori tütar ja viib auto isa juurde. Samas aga lähenes patrullauto ja nabis tüdruku kinni.

EI TEATATUD AATOMPOMMIDE ASUPAIKA. Londonis on alamkoja saadik ja endine NATO merejöudude juhataja abi admiral John H. Hallet, seletanud, et oma teenistusajal ei ole talle teatatud aatompommide asukohta. Juhul, kui oleks möni riikide vaheline konflikt lahti puhkenud ehk kui tema ülemus oleks surma saanud, oleks ta korralduste pöhjal pidanud laevastiku juhi kohale asuma. Ta on arvanud, et aatompommid on mönel suurel lennukite emalaeval ehk ajutatud mitmele laevale. Ametlikult ei olla talle nende asukohta teatatud. Hallet on Inglise alamkojas konservatiivide saadikuks.

NEW YORGIS, Brooklynis, elav 35. aastane Michael Cannella oli kahe naisega abielus aga kaks blondiini leppisid sellega päris hästi. Kui aga Cannella enne jöulu ostis laulatussörmused ja tahtis kolmanda naisega abielluda siis läks tal jalgealune kuumaks. Blondiinid ühinesid ja andsid ta kahenaise pidamise eest kohtusse. Meest karistati 2½ kuni 5. aastase vangla karistusega. Cannallal oli Lilianiga 3 last ja Etheliga 2 last. Protsessil tuli ilmsiks, et tal on väljapool abielu veel kaks last.

Poola sai aardeid Kanadast

TORONTO (STE) Poolakatel on tösine pöhjus röömustamiseks sest Krakovisse jöudis kohale kaks kohvritäit Kanadast Quebeki osariigi valitsuselt tagasi antud väärtesemeid ja ajaloolisi reliike. Tagasisaadud kohvrite sisu hinnatakse sajale miljonile dollarile. Tagasisaadud esemete hulgas on palju Poola riigile kuuluvaid ajaloolisi haruldusi mis seoses mälestustega Poola ajaloost, kuningakodadest ja södadest.

Haruldastemaks esemeteks loetakse vanu söjalippe, ajaloolisi ürikuid, kuningate kroone ja södades saadud reliike. Tähtsam esemete hulgas on Poola kuninga Jan Sobeski möök. Selle mööga kinkis Sobeskile Rooma paavst Innekenti XI peale seda kui Poola söjavägi vöitis türklasi Viini lahingus aastal 1683.

Kodumaalt 20 aastat eemalolnud varandused hoiti Poolas Krakovi lähedal asuvas Vaveli lossi muuseumis ja osa ka teistes muuseumites. Kui 20. aasta eest Poola kohale tekkisid ähvardavad söjapilved siis koguti köik ajaloolised väärtused Vaveli lossi. Seal pakiti need ja saadeti Prantsusmaale. Kui Hitleri väed ohustasid Prantsusmaad siis viidi kohvrid väärtesemetega Inglismaale. Ka siin ei olnud kohvrite olukord kindlustatud, sest suurenev Inglismaa pommitamine ähvardas neid hävitada. Järgmiseks hoiumaaks valiti Kanada ja sinna transporteeriti varandused hoiule. Need hoiti seal osalt eraisikute ja riiklikkude muuseumide hoole all. 1946. aastast alustati kirjavahetust väärtasjade tagastamiseks. Pörgati aga mitmesuguste vastuseismiste ja arusaamatuste vastu ning alles nüüd peale pikki diplomaatilisi läbirääkimisi jöuti osa Kanadas hoiulolevatest ajaloolistest esemetest kätte saada. Tagasi saadi Poola usaldusisikute käes ja Quebeki muuseumis alalhoitud esemed. Ottava valitsus ei ole aga veel tagasiandmise otsust teinud ja seal seisab osa poola ajaloolisi reliike. Suuremad teened esemete tagasisaamisel ja asjaajamises on tulisel poola patrioodil pianist Witold Maltshusinil kes elab alaliselt Shveitsis. Ta jättis vaheigi oma konsertide ringreisi pooleli ja söitis Kanadasse Poola aarete kättesaamiseks läbirääkimistele. Teenete eest on Poola valitsus Witold Maltshusinile üle annud kullast medali ja palunud teda külalisena Vaveli lossi kuhu vanad ajaloolised reliigid jälle aukohtadesse ülesse seatakse.

N. Liidu saadik ja Toronto linnapea

TORONTO (ME) — Kanadas on löbusat meeleolu tekitanud N. Liidu uue saadiku Arutjunjani visiit Toronto linnapeale Phillipsile, kusjuures olevat arenenud järgmine huvitav vestlus.

"Teil on naljakas nimi", lausus linnapea: "Rootin! Tootin!" "Ning teie esinete hoopis paremini kui eelmine saadik, sest teil on ainult üks sekretär kaasas." Ning siis sekretärile: "Ma tean küll, milleks te olete kaasas — et pidada silmas üksteist." Ning siis saadikule: "Kas teil on ka nimekaart kaasas?" Kui selgus, et nimekaarti pole: "Hea küll, ega's te mulle niikuinii midagi ei müü." Saadik palus Phillipsit end külastada Ottawas. Phillipps: "Ma ei käi mitte sageli Ottawas. Oleks kena kui teie korraldaksite ühe party. Mulle meeldivad party'd."

Meie ei usu, et tema ekstellents Rootin Tootin end väga mugavalt tundis. Ta püüdis siiski vastu naljatada: "Teil on üks löbus linnapea, kel on vist palju aega naljatamiseks ja party'del käimiseks."

Siit ja sealt

● **Ametireisilt New Yorki ja Montreali saabus Stockholmi tagasi jur. kand. Ervin Pang.**

● New Yorgis tähistas oma 70 a. sünnipäeva kauaaegne väliseestlane Jaak Bock, kes USA-sse saabus a. 1926.

● **Los Angelesis tähistas aiandusarhitekt ja agronoom Andres Pöllusaar oma 50-ndat sünnipäeva.**

Kas Hrustshev riskib sôjaga?

Nikita Hrustshev ähvardas oma hiljutises könes järjekordselt söjaga juhul kui lääneriigid keelduvad 27. maiks Berliinist lahkumast. See on kergitanud uue akuutsusega üles küsimuse — kui kaugele on ta valmis minema oma eesmärgi läbiviimiseks? Lääneriikide diplomaadid ja poliitilised vaatlejad on avaldanud selles küsimuses mitmeid eriarvamusi, kusjuures kogu probleem on koondunud kahe pöhipunkti ümber — kui tähtis on Lääne-Berliin N. Liidule ja kas on Hrustshev selle pärast valmis riskeerima söjaga?

Lääne-Berliin on N. Liidule tähtis neljal peamisel pöhjusel:

1. Lääne-Berliin on tähtsaks tsentrumiks, mille kaudu lääneriigid suunavad oma propagandat Ida-Saksamaale ja mujale Ida-Euroopasse.

Erilist meelehärma valmistab siin N. Liidule asjaolu, et Lääne-Berliinist suunatav selgitustöö avaldab möju ka Saksamaal viibivatele punaarmee üksustele. Soodsaks lähetamiskohaks on Berliin eriti lääneriikide raadiopropagandale.

2. Hrustshev käsitleb Lääne-Berliini ilmselt kui erilist lääneriikide salaluurekeskust. N. Liidu ajakirjadus on korduvalt süüdistanud lääneriike, et need saadavad Berliini kaudu oma agente N. Liidu satelliitriikidesse, eriti Ida-Saksamaale.

3. Lääne-Berliin kujutab enesest avaust raudses eesriides, mille kaudu sajad tuhanded ida-sakslased ja teiste orjastatud riikide kodanikud on pögenenud vabadusse ja millist vöimalust kasutatakse raugematu hooga.

4. Stalin püüdis kümmekond aastat tagasi lääneriike Berliinist välja törjuda, milline katse aga ebaönnestus. Kui see nüüd Hrustshevil korda läheks, suureneks ta ümber aupaiste niihästi N. Liidus kui ka neutraalsetes välisriikides.

See on töestatud, et Lääne-Berliin omab N. Liidule suure tähtsuse. See aga ei tarvitse tähendada, et selle eesmärgi saavutamine oleks mingisuguseks kategoorilisek imperatiiviks vöi vitaalseks vajaduseks. N. Liit on Teise Maailmasöja löpust alates arenenud ja muutunud tugevamaks sellest hoolimata, et Lääne-Berliin on mittekommunistide valduses.

Samuti oleks raske arvata, et Berliini praegune staatus takistaks niivörd oluliselt N. Liidu edaspidiseid eesmärke, et selle tasalülitamist peaks iga hinna eest läbi viima.

Sellest lähtudes leidub väga väheseid eksperte, kes arvavad, et Hrustshev riskeerib oma Berliini operatsioonides vajaduse korral aatomisöjaga. Ta märkis hiljuti ise selle kohta: „Moodsate relvadega vöideldav söda tekitaks suuri kaotusi ja hävingut köigile riikidele hoolimata nende geograafilisest asendist. See oleks suureks önnetuseks inimkonnale. Me saame sellest hästi aru". Kuna aga sama köneleja sellest arusaamast hoolimata ähvardas söjaga, kas ei ole siis vöimalik, et ta mötleb selle all „väikest", piiratud ulatusega söda? See vöiks seisneda paaris öhulahingus vöi möne tankikolonni vahelises kokku pörkes, ilma et vöitlustegevus tarviteks tingimata vötta laialdasemat ulatust. Hrustshev vöib arvata, et niipea kui esimesed lasud on tulistatud, varisevad lääneriikide närvid kokku ja sealne hirmutatud avalik arvamus nöuaks igasuguste jöuga Berliini läbimurdmise katsete löpetamist. See mötlemisviib vöib olla paralleelne Hitleri kalkulatsiooniga kolmekümnendates aastates, millal avaliku arvamuse seisukoht — miks surra Danzigi eest, aitas halvata vastupanu Hitleri edasistele vallutustele Saarimaal, Austrias ja Tshehhoslovakkias.

Selle strateegia rakendamise vastu köneleb kaks peamist asjaolu. Esiteks on Euroopa südamik praegu köige tundelikumaks piirkonnaks terves maailmas, kus oleks raske hoida vaenutegevust lookaalsetes piirides ja tulemusena vöiks tekkida uus maailmasöda valekalkulatsiooni teel, milleks N. Liit töenäoliselt ei ole praegu valmis.

Teiseks tähendaks see riisiko teatavate majanduslike kaitsevahendite tarvituselevöttu, mis aga omakorda pidurdaks N. Liidu uue seitsmeaastaku plaani täitmist.

Löpuks ei saa täielikult ignoreerida vöimalust, et Hrushtshovi ähvardused on rajatud täiel määral bluffile, ning ükskõik millised sammud läänemaailm Berliini küsimuse s astub, ei lase N. Liit areneda olukorral relvastatud konfliktiks. Enamus vaatlejaid arvab, et Hrustshev teostab ainult mingi sugust eksperimenti nn. brinkmanshipi alal, mille ebaönnestumise korral on alati mingisuguse vormeliga vöimalik oma prestiizhi päästa. Selle taktikaga on Hrustshev suutnud muuta juba lääneriikide Saksamaa poliitikat palju elastsemaks ja järeleandlikumaks kui see oli enne uue närvisöja algust.

Möningad kommunistlike maade diplomaadid (mitte N. Liidu omad) on avaldanud kindlat veendumust, et Hrustshevi praeguse Berliini manöövri pöhjuseks on ainult hirm tuleviku Saksamaa ees. Hrustshev tundvat nimelt kartust, et Lääne-Saksamaa muutub peatselt aatomijöuks ja kui elatanud Adenaueri asemel pääseb riigitüürile möni noorema generatsiooni esindaja, vöib see tunda vastupanematut kiusatust Saksamaale Teises Maailmasöjas tekitatud alanduse hüvitamiseks ja 1932. a. piiride vägivallaga taastamiseks.

Nende diplomaatide arvamusel kardab Hrustshev Saksamaa agressiooni lähema 10 aasta jooksul ja kuna ta on oma maailmavallutamise plaanid rajanud majanduslikule invasioonile, vöiks see ta kavadest kriipsu läbi tömmata.

Selle teooria kohaselt on Berliin ainult ettekääne, mille varjus peituvad töeliste eesmärkidena Lääne-Saksamaa neutraliseerimine ja Rapacki plaani rakendamine, mis kindlustaks aatomrelvadest vaba tsooni Kesk-Euroopas.

Löpuks peab arvestama sellega, et Hrustshev on Berliini küsimuses liiga tugevalt kaalule pannud oma isikliku ja N. Liidu prestiizhi, et kogu situatsioonist tühjade kätega taganeda. Ta teab kahtlemata, et niipea kui läänemaailm veendumusele jöuab, et tegemist oli ainult bluffiga, vöib see luua pretsedendi tulevastele olukordadele, kus N. Liit peab uuesti tarvilikuks kasutada militaarset survet oma eesmärkide saavutamiseks (VE)

Uudiseid lühidalt

BRITI peaminister Macmillan ja tema välisminister Lloyd viibivad läbirääkimistel Pariisis, kus arutatakse Macmillani muljeid Moskva söidult. Esialgu konstateeriti läbirääkimiste öhkkonnas teatud jahedust, kuid hiljem märgati vahekordades paranemist. Teisipäeval olid Briti külalised einel president de Gaulle'i juures. Öhtupoolikul lendasid Briti juhid Londoni tagasi. Seejärele külastavad nad Bonni ja jatkavad hiljem reisi Washingtoni ja Ottawasse. Lääneriikide valitsusringkondades ollakse New York Timesi andmeil irriteeritud seepärast, et Macmillan Dullesi haiguse ajal on endale nagu vötnud peaosa suhete korraldamisel N. Liiduga.

PRESIDENT Eisenhower külastas Dullesit haiglas, kus nad diskuteerisid välispoliitilisi küsimusi. Millised probleemid just köne all olid, seda presidendi pressisekretär ei maininud. Ametlikult poolt toonitati aga, et USA ei vöta vastu viimast Hrustshevi ettepanekut Lääne-Berliini valdamiseks Vene vägede osavötul, kuna USA on juba tagasi lükanud Moskva ettepaneku Lääne-Berliini muutmiseks vabalinnaks. Üldse ei soovi välisministeerium lähemalt kommenteerida Hrustshevi väljendusi, kuna need sageli on üksteisele vastukäivad.

IRAKI olukord on endiselt segane. Pärast terve ööpäeva kestnud raadiosöda ei maininud Bagdadi raadio mässust järsku enam sönagi. Ka rebellide saatja vaikis.

Kohalik elu

STOCKHOLM

E. P. R. S. Ühisabi Naisringi kokkutulek on 16. märtsil 1959, kell 18.00 Ühisabi ruumes Herkulesgatan 22. Juhatus loodab daamide rohkearvulist osavöttu.

Eesti Filatelistide Ühingu

järjekordne klubiöhtu toimub Eesti Majas, Regeringsg. 24 neljap. 12/3 algusega kell 18.30. Kavas ettekanne Austria kirjamarkide üle. Köik margisöbrad teretulnud!

BORAS

Teater

Göteborgi Eesti Seltsi näitetrupp külastab Boråsi A. Tammsaare "Töde ja öigus" 4-da osa dramatiseeringuga.

Etendus toimub pühap. 15 märtsil 1959. kell 15 Engelbrektsskola saalis. Piletid eelmüügil B. E. S. kassapidaja h-ra E. Aasa juures, Döbelnsgat. 111 — A. telef. 200-34 ja tund aega enne etenduse algust teatri kassas.

GÖTEBORG

Poiste Pidu

Pühapäeval 15. märtsil s. a. algusega kell 16.00 (kl. 4 p. l.) toimub Göteborgis TALLINNA Lipkonna Kodus, Gamla Lundbygatanil, pönev Poiste Pidu.

Kavast: Värviline lennu-film "Pöhjanabalt Löunanabale", film mootorrataste vöidusöidust" Isle of Man TT", Ilmar Jakobsoni kaunis värvifilm "Eesti Skautide Suurlaager Ängelholmis". Pääle filmide veel lauluettekandeid Vs. Mati Uibopuult, mänge ja muud pönevat.

Köik eesti poisid 8—19 aastate vahel teretulnud!

Sisse- ja väljapääs tasuta!

TALLINNA lipkond.

Riiklik toetus eesti algkoolidele suureneb

Eesti Komitee koos Stockholmi Eesti Algkooli hoolekoguga esitas möödunud sügisel palve Rootsi valitsusele riikliku toetuse suurendamiseks sel määral, et oleks vöimalik avada 1. klassile paralleelklassi, kuna suure öpilaste arvu töttu paralleelklassi avamine on vajalik. Nüüd on valitsuse poolt riigipäevale esitatud eelarve ettepanekus algkooli öpetajate palkadeks ettenähtud toetussummast suurendatud sel määral, et järgmisel kooli-aastal on paralleelklassi avamine vöimalik. Käesoleval kooli-aastal on riigi ja omavalitsuse toetus algkooli öpetajate palkade maksmiseks kr. 101.800, järgmiseks kooliaastaks on ettenähtud 113.300 krooni.

Eesti Komitee palve suhtes Rootsi valitsuselt toetuse saamiseks eesti täienduskoolide öpetajatele palkade maksmiseks on Rootsi Koolide Peavalitsus pooldava seisukoha vötnud ja selle haridusministeeriumile teatavaks teinud. Haridusministeeriumis ei ole küsimus veel otsustatud ja Eesti Komiteele selleks otstarbeks mingisuguseid summasid veel ülekantud ei ole.

Eesti öpi- ja harrastusringide toetuseks on möödunud aastal Eesti Komitee kaudu antud kr. 31.240. Kuna öpi- ja harrastusringide tegevuse vastu huvi järjest kasvab, siis vöib oletada, et ka riiklik toetus suureneb. See oleks töhusaks abiks eesti täienduskoolidele, noorsootööle ja seltskondlikule tegevusele.

24. veebruar oli New Yorgi osariigis Eesti päevaks

NEW YORK (STE) Kuberenr N. A. Rockefelleri sellekohase proklamatsiooniga oli E. V. iseseisvuspäev, 24. veebruar, New Yorgi osariigis kuulutatud välja Eesti Päevaks.

Teatrietenduse pääsmed eelmüügil

Göteborgi Eesti Seltsi Teatriring annab etenduse näidendiga "Abielu ja armastus" Göteborgis, Stora Teater'is esimesel lihavöttepühal, 29. märtsil algusega kell 19. Näidend on T. M. Viirese dramatiseering A. H. Tammsaare romaani "Töde ja öigus" IV osast. Lavastaja Tiiu Haamer, dekoraator Einer Oluper. Pääsmed à kr. 2.50—7.50. Pääsmete eelmüük seltsi laekuri Arn. Ojari juures, Kabbeleksgat. 5 A ja K. Tuula nahkesemete äris, Husargat. 19. Pääsmete hindasid oli vajalik veidi tösta, kuna kulud esinduslikku teatri kasutamisega on väga suured.

Bridzh

Göteborgi Eesti Seltsi bridzhiosavötjate selgitamiseks, kes siis osa vötavad üleriigilistest esivöistlustest, toimuvad Göteborgis, Kvibergsskolas 15. märtsil, 5. aprillil ja 19. aprillil algusega kell 14.30. Bridzhiesivöistlused toimuvad tänavu teatavasti Göteborgis ja nende korraldajaks on seekord Göteborgi Eesti Seltsi Bridzhiring.

Odavhinnaline bussisöit Boråsi

Göteborgi Eesti Seltsi aboneeritud buss söidab Göteborgist Boråsi pühapäeval, 15. märtsil. Soovijail on vöimalik sellega kaasa söita, hind edasi-tagasi kr. 5. Väljasöit Göteborgist kell 9.30 hommikul, tagasisöit Boråsist kella 19 paiku. Kaasasöitjail registreerida telefonil 23 90 88 (peale tööaega).

SÖDERTÄLJE

Laupäeval, 14. märtsil s. a. algusega kell 18.00, toimub Fritidslokalen'is Östergatan 12 (Grusåsen) S. E. K. järjekordne klubiöhtu. Esineb E. Tiits teemal "Värvifoto saladusi". Ettekande illustreerimiseks demonstreeritakse värvilisi valguspilte.

Ettekandele järgneb seltskondlik osa kohvilauaga.

Köik kaasmaalased teretulnud!

Meie kallist ja head
isa ja vanaisa

Georg Julius Norviit'i

sünd. 26. veebr. 1874 Kärdlas
surn. 7. märtsil 1959 Sthlmis

leinavad kurbuses
LAPSED:
SALME, LEIDA, LEMBIT
Rootsis ja
ELLEN PEREKONNAGA
Kanadas
PEREKONDADEGA

Matmine 14. märtsil kell 14.00
Metsakalmistul, Skogskapellet.

Vaikselt mälestavad
head söpra

Kaarel Kikajoon'i

LONNI ILME
HARALD MIKELIN
VAIKE ja ALVAR MARTINSON
VALVE VEEMEES
HARALD ILME

Puhka rahus!

Kallist sugulast

Raissa Kolk'i

mälestavad kurbuses

TEODOR ja VERNER SAARTOK
J. SAARKOPPEL PEREK.

TUBA trammipeat. juures vaba. Tel. 59 52 32 peale kella 5.

Eestlased Norrköpingis!
Vötan kodus vastu tellimisi küpsetamiseks: kohupiimakoogi, sünnipäevakringli, pirukatele jne.
T. Loogna. N. Promenaden 117.
Tel. 628 04 kodus pl. kella 5.

STE

11.3.59

Balti rahad

mitmesugustes Briti pankades kuuluvad üldiselt n.n. "kinnikülmunud summade" liiki, olles välismaale paigutatud Balti riikide pankade või asutuste poolt enne iseseisvuse kaotamist. N. Liit on oma hammast asjata nende kallal proovinud, kuna Inglismaa de jure Eesti, Läti ja Leedu vägivaldset anastamist ei tunnusta. Nii seisavad need summad ja kannavad protsente oodates omandiõiguse lõplikku selgitamist, resp. Baltikumi taasvabanemist.

Deponeeritud pangahoiused kuuluvad peamiselt küll Lätile, kuid põhimõttelises osas riivab küsimus sama hästi ka meid, eriti kus Inglismaal on viimasel ajal taas uuendatud katseid nende hoiuste "lahtisulatamiseks" inglise enda huviringkondade poolt, kel on vanu saamatajäänud võlgasid tsaariaegselt Venemaalt, mida õieti peaks maksma Kreml kui otsene võimujärglane.

Macmillani Venemaa-reisi puhul elustusid äkki need vanad Briti rahalised huvid ja temalt olevat koguni loodetud, et ta taotleks N. Liidu nõusolekut tsaari võlgade katmiseks Balti summadega Inglismaal. Ajades omal käel varem asju venelastega, olevat nüüd juba kukutatud N. Liidu välisminister Shepilov annud inglise grupile mõista, et N. Liidul asja sellise lahendamise vastu midagi ei oleks — nähtavasti teadmises, et Kremli kassal endal mingeid lootusi nendele summadele ei ole. Puht kommunismi huvidest lähtudes näeksid nad meeleldi, et õiged omanikud neid summasid enam kunagi ei näeks. Mis aga kõige tähtsam — selle transaktsiooniga annaks Inglismaa juba selge tõendi, et ta loeb Eestit, Lätit ja Leedut N. Liidu territooriumiks. Nii oli Shepilovil mitmeid põhjusi toetada rahaahnete inglaste "õigust" võõrastele summadele, millede suurust hinnakse ca 112 miljonile kroonile.

Tekib tegelikult kurioosne olukord, kus kapitalitugevad raharingkonnad tunnevad otsest huvi kolme väikeriigi N. Liidule "üleandmise" vastu, et selle arvel majanduslikku profiiti lüüa, kuigi neil peaks ju selge olema, et nad töötavad kommunismi huvides, kes igal ajal on valmis nende klassi halastamatult likvideerima.

Õnneks ei ole selles küsimuses siiski määravad raharingkondade huvid. Briti valitsus ei ole viimastel aastatel näidanud mingeid kalduvusi Balti anastuste tunnustamise suunas nagu tema liitlane Washingtoniski. Peaminister Macmillan on enne peaministriks tulekut olnud tihedalt seotud ka küsimustega, mis puudutavad Ida-Euroopa ikestust, millest võib järeldada, et tal need küsimused on selged ja et ta mõne rahameestegrupi huvides ei hakka mängima kolme Balti rahva eluõigusega ja majanduslike huvidega.

Kla.

Stockholmi eesti algkooli traditsiooniline suur kevadpidu toimub tänavu eeloleval pühapäeval, 15. märtsil Kungsholmi tütarlastegümnaasiumi ruumes (samas, kus asub Eesti gümnaasium) Västerbroplanil. Lensi Römmer on lavastanud toreda lastenäidendi "Palun Härra Kuningas" noorte ja vanade kaastegevusel. Pildil on lastevanemad tegevuses näidendi muinasjutukostüümide valmistamisega. Näidendi kostümeerija pr. Julie Rosenstrauch seisab vasakul, temast paremal lavastaja Lensi Römmer. (ST-foto Hella Perten)

Teatrimehe JUUBEL
Kaarel Söödor 50-aastane

Armas Kaarel!

See on siis nüüd käes — Su juubelipäev!

Juubelite puhul, nagu Sa tead, tavatsetakse ridastada palju sõnu ja ülespuhuda tegusid juubilari elust. Sinu puhul langeb see ära. Sinu teod räägivad ise-enese eest. Ja neid ridastada oleks raske. Selles oled Sa ise küll süüdi. Su süüd seisab Su mitmekülgsuses. Seepärast luba, et koostan vormeli: Kaarel Söödor — näitleja, lavastaja, teatrijuht, lavakirjanik, dekoraator.

Sinu laiahaardelisest andest ja ehtsast teatriverest on õnn olnud osasaada Viljandi "Ugalal", Riigi Ringhäälingul, Tallinna Töölisteatril, Eesti Rahvusteatritel Saksamaal ning Kanadas ja — rohkearvulisel publikul.

Oled alati suhtunud põhjalikult ja ausalt oma töösse ja ülesandeisse. Oled alati olnud sõbralik, siiras ja abivalmis kolleeg. Jätka selles vaimus, Kaarel!

Su tähtpäeva puhul sirutavad Sulle Su kolleegid siit pinnalt koos siinse publikuga ja kõik Su luaiali pillatud kolleegid ja publik kõikidelt mandritelt Sulle õnnitleva käe ja ütlevad: Suur tänu Sulle, Kaarel, senise eest! Jätkugu Sul tervist ja jõudu väsimatuks

loovtööks ka tulevikus! Ja kui kohtume kord „Vabas Eestis, — jätka oma õnnestunud kõrglendu sealt populaarsuse pinnalt, mille tõi Sulle kodumaal Su "Rätsep Õhk"!

Niisiis: palju õnne ja Mürisev elagu Sulle, Kaarel, — ülemeremailt!

Edmar Kuus.

KOSJASÕIT

STOCKHOLMI EESTI GÜMNAASIUM oma jätkas oma ilusat noorteteatritraditsiooni pühapäevase "Kosjasõidu" lavastamisega kooli peol. Traditsiooni juurde kuulub ka hea tase, mis seekord oli üle tavalise, tänu kooli vilistlasele Ilmar Vainule, hiljutisele Ameerika Hääle diktorile ning mitmete menukate noortespekside autorile. Ilmar Vainu oli nimelt Kitzbergi "Kosjasõidule" teinud "sõidu sisse" moodsamate ideedega ning aktuaalsete puäntidega, mis koos laulumängu hoogsa muusikalise küljega andis vanemapõlve lustmängule täie kaasaegse mõnu nii noortele kui vanadele. Lavastaja respektitus "Kosjasõidu" traditsioonide vastu tõstis kogu loo kõrgemale tavalisest külazhanrist. Ilmar Vainu lavastajadebüüdi puhul tuleb vaid loota, et ta oma ideid vaka all ei hoia ning ka edaspidi endast kuulda laseb lavaga ühenduses, eriti aga noorte lavahuvi viljelejana ning rakendavana.

ET HUVI OLI KUHJAGA, seda näitas kogu "Kosjasõidu" hoogus voolamine ning erakordne mängurõõm. Koomilise elemendi teadlik ja tugev rõhutamine lavastaja poolt tegi amatööridele muidugi mängimise kergemaks, kuid kogu asi hoiti äärmiselt ühtlases raamis ning vaevalt oli kellegi juures märgata lavakohmetust või rambipalavikku, rääkimata "ülemängimisest". Igal ühel oli isikupärane osa — ka siin oli osade jaotaja olnud õnneliku käega — ning need isikupärad olid väljaviilitud oma tegevuses, zhestides, miimikas jne.

On ju arusaadav, et sellises noorteürituses mõni allakriipsutamist vääriv moment võib tegevushoos jääda puänteerimata, kuid kogu laulurikas lustmäng jättis algusest lõpuni värske, põneva ja hoogsa mulje ning naerumuhe publik ei olnud tunnustuseavaldustega kitsi.

Ilmar Vainu kõrval oli toreda värvirikkuse ja "külaelegantsi" loonud kostümeerijana Lydia Viidas-Tiitso, napilt, kuid efektiivselt ja esteetiliselt oli lavapildi probleemid lahendanud kunstnik Ott Paju, Juhan Simmi muusikale oli kaasaja värve juurde antud muusikajuhi Mati Kimberi ning konsulteeriva Viljar Naerise poolt.

Toredalt kerge kosilastrio "Vaatleja" toimetusest moodustasid Ülo Anton, Vello Koger ja Ülo Raidla, kellede laululised kvaliteedid samuti ulatusid hea tasemeni. Matti Klaari metsavaht näitas tõelist täismehepondust, rahulikku ja heatahtlikku, mis tollele täielikult realistlikule osale andis kõik, mida seal peab olema. Katrin Triip tedretähelise külanurgapiigana metsavahi teenijaskonnas andis õnnestunud koomilist miimikat, kohmetut edevust ja vahest kuraasigi vajadust mööda. Tubli ja rühikas vallavanem oli Jüri Paljasmaa, arglikhäbelik sulaspeig Toomas Selvet, peretütar Liisi Kristi Luik, vallavanema saksakooliga tütred Gisela Moritz, Helle Eellend ja Anne Toomingas, trükiladuja Enn Vares ning eriti värvirikas unimüts-vallakasak Kompa Valter Pella, kes oma pisiosa jättis meelde vaatajale. Külapoisid olid Jüri Madisson, Märt Eellend, Rein Mühlman. Lavastaja ise, Ilmar Vainu, tegi kaasa vembumulgi Mats Mürgina suure hoo ja ehtmulkliku oleku ning vembulustiga, näidates, et ta mitte ainult ei pane teisi mängima, vaid mängib ka ise.

Eesti gümnaasiumile oli teatriüritus parimaks reklaamiks seltskondlikul poolel ja publiku mittelõppedatahtev aplaus tunnustuseks noortele suurevaevanägijatele. Kahtlemata pakutaks selles osas palju tihedamini noorteteatrit, kuid õppetöö on pingeline ja nii meeldiv kui ka õpilastele on näidentitegemine, saab seda siiski pakkuda vaid maiuspalana kord-paar aastas.

Pidu oli kokku toonud suurearvulise publiku, selle hulgas palju uut eesti noorust, kes koos vanema publikuga oli üksmeelel: oli tore õhtu. Traditsiooniline koolipeo tantsukeerutus kuulus sinna juurde.

Kla.

Meie RAAMATURIIUL

August Gailiti „Kas mäletad, mu arm?" III ilmunud

Rootsis, Örebro ligidal maaelu vaikuses elav eesti proosa vanameister August Gailit on oma suure trioloogiana kavandatud teose „Kas mäletad mu arm?" lõpule viinud. Selle kolmas köide ilmus märtsi algul Lundis Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastusel.

Selle eesti elu viimase aja sündmustest suuri sünteese otsiva teose viimane köide pöördub jälle tagasi esimeses osas kasutatud novellivormile. Äsjailmunud raamatus leidub viis pikka novelli, mis lisanduvad üksteisele, andes kokku mulje tugevast tervikust, milles osad täiendavad üksteist ja juhivad ühisele eesmärgile. Nendes novellides on August Gailit psühholoog ja mõtleja rohkem kui

kunagi enne. Tal on lugejale palju ütelda inimhinge põhilisest olemusest elu vahelduvais tuultes. Armastus on selleski köites keskel kohal, kuid looritatud ajasündmuste nukrusega. Raamat on tugevalt isikupärane ja täis säravaid aforisme, nagu see Gailitile alati omane. Väliselt vormilt saab sellega lõpu see pikk rida jutustusi, mis alati kuskil tuisusel talveõhtul ühes Põhjala metsatööliste barakis, kus pagulastest metsamehed meenutasid oma elusündmusi, taustana kauged armuelamused. Kui viimane jutustus on saanud oma lõpu, on ka torm möödas ja päike on hakanud jälle paistma, see päike, mida nii väga on igatsetud, kuid mis esimeseks paljastab ka tormi poolt tehtud hävingu suuruse.

Lõpuleviidud teos on tervikuna vanameistri pagulusaja suurim. Autor, kes vähehaaval ligineb juba 70-le, on aga täies loomingujõus. Nagu kuuleme, on ta juba asunud uue töö kallale.

● USA-kolumnist Walter Winchell teatab oma "klatshiveerul", et eestlannast modell Dolores Erikson olevat katkestanud oma kihluse filminäitleja Forrest Tuckeriga.

'Abielu ja armastuse' lavastaja jutustab

Kohtame lavastajat pr. Haamerit Göteborgi Eesti Seltsi Teatriringi proovisaalis, kus juba lavakorras näidendi dekoratsioon, mis reedab, et lavastaja kasutab moodsa teatri uusi vahendeid ja võtteid.

Ma tulin alles Rootsi Austriast, kus seni kogu pagulasaja elasin. Seal oli vähe kaasmaalasi ja esinemised piirdusid Vabariigi aastap. aktustega. Hiljem seal vabrikus kangruna tööle hakates tuli teha kaastöötajatele hoopis saksakeeles nalja, kuna seal valitses komme, et igal aastal tehi oma töölistele piduõhtu. Minu suurim menu üldse on olnud naljalugu dialektis, mille kirjutasin ise ja mille ettekandel publik lihtsalt oli naerukätte lämbumas kullap aitas kaasa see fakt, et välismaalane oli end kokku võtnud ja nende kodumurrakuga end vaevas. Tulles Rootsi üllatas mind ülimalt siinne elav armastus meie teatri vastu. Ma hellitasin lootust, et Göteborgi kauane ja suure teatrinärviga lavastaja Arnold Sirkel mind ka kaasa tõmbab, kuid tuli hoopis nii, et Sirkel sel aastal pidi oma tööolude tõttu tööst teatritruppiga loobuma. Pean rõhutama, et ülimalt raske südamega võtsin Seltsi juhatuselt vastu ülesande lavastajana tööle hakata ning lisaks veel näidendis suurt osa mängida.

Meie teatris üldse, eriti aga asjaarmastajate väikeste võimaluste juures on repertuaari küsimus alati see valusaim. Mina loen Kanadas ilmuvat lehte "Meie Elu" ja nägin sealt, et Tammsaare 80-aastase juubeli puhul mängiti K. Söödori dramatiseeritud "Tõde ja õiguse "IV — "Karin ja Indrek", tegin ettepaneku seda sealt paluda ja tellida, kui aga vastust ei tulnud, siis leidsime siin dramatiseerija. See dramatiseering läheb sedapuhku pealkirja all "Abielu ja armastus" püsib kogu aeg peateema juures ega valgu laiali, toob esile teose karakterdraama ja annab võimaluse tõsta näidendit realismi vallast alatikehtiva psühholoogilise probleemi juurde, kus on tähtis vaid inimene oma siseeluga ning mitte mööbel, mille keskel ta elab. Ajastu ja ajalugu on vaid värvilaiguks kõrval ja peegeldub peamiselt naiste rõivastuses.

Usun eestlaste erilisesse andekusse teatritegemise alal, olen tõesti viimased kümme aastat lahtiste silmadega Kesk Euroopa riikides seda probleemi meie omaga võrrelnud ning näinud, et suured rahvad, kellede tipud kannavad Euroopa kunsti, ei oma sellist ürgset kasvulava, kui meil oli Eestis, kus igas külas oli oma asjaarmastajate näitering, kus suure entusiasmiga ja loomisrõõmuga tehti teatrit — meil on see lihtsalt veres. Mul ei olnud vähematki raskust näitlejate leidmisel Göteborgis, kui üks pidi töö või haiguse tõttu loobuma, leiti kohe uus ja praegu on meie ansambel täitsa "ümmargune" ja igast tegelasest heameel. Huvitav on märkida, et enne möödunud jõule tegi täpselt sama tööd minu teatrikooliõde Leida New-Yorgis, kes Söödori dramatiseeringut seal lavastas ja ka ise Karinit mängis. Sellega tahan ma rõhutada, et ma ei ole ainuke hulljulge.

"Mainisite teatrikooli, oleks huvitav lähemalt sellest kuulda."

Riiklik Teatrikool asutati 1938 ja tema looja, organiseerija ja isa oli Leo Kalmet. Sisseastumiseeksamid olid rasked, vältasid nädalaid ja üle 200 soovija hulgast võeti alguses vastu veidi üle 30, kuid lõpetasid 19. Läksin sinna kooli kohe peale gümnasiumi lõpetamist. Töötasime kolm aastat hommikust õhtuni Tallinna parimate lavastajate ja lavapedagoogide juhatusel ning Kalmet aeva rõhutas, et "teie peate tõestama haridusministeeriumile ja valitsusele, et nende rahad pole maha visatud!" Me saime aga vaevalt 3 aastat olla näitlejatena teatris, kui oli kõigel lõpp. Nüüd tagasivaadates selgub, et meie lennust oli küll meie teatrile kasu.

Nüüdse lavastusega algasime 2. novembril. Koos on käidud iga puhapäev ja mõned õhtud nädalas. Kõik osalised on suure huvi ja agarusega tööd teinud. Nüüd on meil veel veidi aega viimseks lihviks, tempode ja rütmide määramiseks.

Göteborgi Eesti Seltsi teatriring annab viimast lihvi näidendile "Abielu ja armastus". See on meie suure kirjaniku A. H. Tammsaare romaani "Tõde ja õigus" IV köite dramatiseering. Näidendi lavastab Tiiu Haamer ja dekoratsioonid valmistas Einer Oluper. Esietendus toimub pühapäeval, 15. märtsil Borås'is, Engelbrektsskola teatrisaalis. Göteborgi publik näeb näidendit esimesel lihavõttepühal Stora Teater'is. See on hea lavastus, mis teenib kahtlemata publiku tunnustuse. Juuresoleval fotol näidendis kaasamängijad Virme Aasmäe, Erna Klemmer, Tiiu Haamer, Heino Evert ja Rosalinde Allese kohvikutsecnis.

Soome matkapäevikust:

Kai Laitinen ja teised

Magister Laitinen on haruldaselt mitmekülgne. Temas on nüüdsel ajal harva esinevat renessansiinimese teadmishimu ja tuhande kunsti oskust. Selle nädala jooksul, mis meie oma suure perega Helsingis tema käe all viibisime ei selgitatud mitte ainult soome kirjandusliku tänapäeva topograafiat. Tema juhatusel tutvusime Helsingi uute linnaosadega Otaniemis, kus kaks suurt õppeasutust "linna lähedal maal" domineerivad: Põhjamaade rahvaülikool ja Helsingi Tehnikaülikool, tutvusime omapärase kirikuga. Kantsli taga on kogu kiriku sein klaasist ja selle läbipaistva hiigelakna taga vabas looduses suurte kuuskede vahel mustadest palkidest rist.

Otaniemist veel edasi on Tapiola. Siia elamute rajamisel on soome parimatele arhitektidele vabad käed antud. Nii majad, kui lastesõimed, koolid, kohvikud ja isegi autogaraazhid erinevad väliselt oma vahel. Kuna aga ehitajad on lähtunud dekoratiivsuse ja funktsiooni ühendamise sihis, siis hoovab sellest linnaosast vaidlematult suurt sisemist kooskõla. Meie mõlemad võõrustajad, valgevereline Kai Laitinen ja tema tõmmu abikaasa on savolased. Magistri jutt voolab ühetasaselt, kõneteema vahetust markeerib ta vaevumärgatavalt ülahuult krimpsutades. Viimased kaheksa aastat on ta soome suurima ajalehe "Helsingin Sanomate" kultuurilehekülge toimetanud. Tema kriitilist tegevust on ilmestanud sügav kutsumus kultuurivarasid, eriti uut ja väärtuslikku kirjandust nõnda esitada, et see ka läbilõikelugejat mõistma vaimustab. Tema esimene iseseisev raamat, esseekogu "Poolel teel" ilmus l. a. lihavõtteiks. Teose selge ja arusaadav stiil annab selle vormilisele küljele peegelpinna kuju.

Klaasitagusest elavhõbeda kihist teose sisust, kerkivad Gogoli, Undseti, T. S. Elioti, Kafka, Ekelöfi, Kajava kujud. Lõpp-panoraamina imelise kergusega mõtetes pilt sellest, mis soome uuemas lüürikas on uut.

Mõni aeg tagasi lahkus Laitinen ajalehe juurest soome kõige euroopalikuma ilmega kirjandusajakirja "Parnasso" toimetajaks. Selle väljaande majandust korraldab Soome kultuurkapital. Asutuse nimi kõlab riiklikuna, see on aga eraettevõte ja selle sissetuleku allikaiks on aktsiate enamus nii proosalistes tööstustes nagu üks shokolaaditehas ja üks saapavabrik.

Kultuurkapitali ruumides Bulevardil, kus on "Parnasso" toimetus asub, on ühes hoones jatkuvasti välja pandud kingapaarid ja uusimad saapamodellid. Pühtkirjandusliku "Parnasso" kõrval on tähtsamaks kultuuriajakirjaks tänavu kevadel oma 25-dat ilmumisaastat pühitsenud "Suomalainen Suomi". Selles on rohkesti ruumi antud ka keeleteadusele, ajaloole ning poliitikale. Seda toimetab meil iseseisvuse ajal Tartus Eesti rahvuslaste klubi väljaande "ERK'i" stiilis mag. Kauko Kare. Kaks aastat tagasi toimus selle ajakirja juures suurem pereheitmine. Koos sinnamaani ajakirja toimetanud mag. Tuomas Anhavaga lahkus siis selle juurest ligi viisteist lähemat kaastöölist. Kurja juureks, mustaks kassiks, mis väljaandjate ja toimetaja vahelt läbi vilksas, oli soome noorema kriitikute generatsiooni Joosep Tootsi — Jouko Tyyri "S. Suomis" ilmunud arvustus ühest viimaste sõdade ainelisest novellikogust, kus esimest korda soome mittekommunistlikus trükisõnas kaheldi nn. jatkusõja õigustuses. Igasuguse, ka rahvusliku tsensuuri vastane Anhava tegi oma järeldused, loobus toimetajakohast ja temast on viimasel ajal saanud üks omapärasema ilmega soome luuletajaid. Kriitikuna on Anhava oma kolleegidele järjest südamele pannud asjatundlikkust, sõnade ja mõistetega täpsema ümberkäimise vajadust.

Tema enda jutt on tihe ja asjalik. Oma doktoritöö, mille teemaks on tuhandetahuline iiri kirjanik James Joyce, on ta kuni edaspidiseni laualaekasse peitnud. Tal on kohevad, tumedad juuksed, tugev rinnakorv annab tema madalale, kiretule hääletoonile kaunilt kumeda kõla. Mõne küsilause-

KAI LAITINEN

HELVI JUVONEN

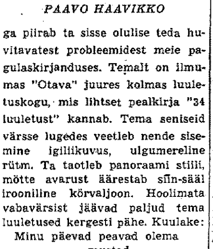

PAAVO HAAVIKKO

ga piirab ta sisse olulise teda huvitavatest probleemidest meie paguluskirjanduses. Temalt on ilmumas "Otava" juures kolmas luuletuskogu, mis lihtset pealkirja "34 luuletust" kannab. Tema seniseid värsse lugedes veetleb nende sisemine igiliikuvus, ulgumereline rütm. Ta taotleb panoraami stiili, mõtte avarust ääretsab siin-sääl irooniline kõrvaljoon. Hoolimata vabavärsist jäävad paljud tema luuletused kergesti pähe. Kuulake:

Minu päevad peavad olema
mustad,
et see, mis ma kirjutan eralduks
elu valgeil lehil,
mu viha peab olema manala
värvi,
et mu armastuse must karv sellest
eralduks...

Anhava praegune luulemaitseja amet "Otava" kirjastuse juures on ilmselt kaasa mõjunud rea lubavate noorte lüürikute esile kerkimisele soome parnassil. Sügishooaja uudisteostest eraldab ta paremale käele järgmised raamatud: "Otava" tuleb luule alal soome juhtivalt modernistilt Paavo Haavikkolt neljas kogu värsse, mille pealkiri eesti keeles oleks "Lehed, lehti". Läinud kevadel huvitava esikkoguga tähelepanu äratanud Pentti Saarikoski, kreeka keele ja luule tundjal uus värsiraamat, anhavalikult lihtse tiitliga "Teisi luuletusi".

Debütantidest on märkimisväärsed Olli-Matti Ronimuse "Meri tiibade all" ja Marja Nurmikka "Sügiskuu". Meie natukenegi soome keelt valdavaid luule sõpru peaks eriti huvitama sama kirjastuse "Soome uue luule antoloogia". Proosateostest tuleks mainida Marja-Liisa Vartio (on Paavo Haavikko abikaasa) värvikas romaan "Mees nagu mees, naine kui naine", jaapanliku elutunnetusega Juha Mannerkorpi lühiromaan "Jyrsijät" ning Paavo Rintala "Pojad", Antti Hyry "Kevad ja sügis".

WSOY luuletrumbiks on raske, isikliku hingelise kriisi läbi teinud Aila Meriluoto kolmas kogu "Pahad uned", uute kogudega tulevad veel modernismi ääremail võnkuvad Unto Kupiainen ning Helvi Hämäläinen. Algupärase proosa alalt pakuvad kindlasti huvi Oiva Paloheimo romaan "Kõik on väljavalitud" ning Eila Pennase "Valguse lapsed". Silmapaistev teatrimees ja peen kirjandusanalüütik Kaarlo Marjanen avaldab esseekogu "Vaatenurk". Tõlgete alal mainigem enne kõike Valev Uibopuu viimset romaani "Janu" Kerttu Mustose soomenduses. Tulemas on veel Boris Pasternaki romaanihiiglane "Doktor Zhivago", mis mujal itaalia — ja ingliskeelses tõlkes juba on ilmund ja mille saksa ning rootsikeelseid väljaanded ka on turule jõudnud.

Pasternaki romaanis on proosateksti kõrval ka rida luuletusi. Ivar Ivask on mulle proosatõlkes ühe keskse ma, apokalüptilise hävingu meeleolu kajastava poeemi "Maa" lõppstroofi lähetanud:

Sellepärast mina kohtan
varakevadel oma sõpru —
ja meie õhtud on jumalagajätud,
me peod testamendi tegemine,
et kannatuse maa-alune vool
võiks leevendada elu pakast.

Kohtun Helsingis mõlema luuletajaga, kelle looming moodustab soome uuema luule südamiku. Need on Helvi Juvonen ning Paavo Haavikko. Juba Juvose luuletuskogude pealkirjad lasevad aimata tema lüürika karget olemust: "Kääbuspuu", "Põhjajää", "Kaljupõhi".

Olgugi napisõnaline on ta samal ajal väga väljendusrikas. Esimesed kümme aastat kirjutas ta laualaekasse, võib-olla sellepärast tundub tema a. 1949 ilmunud esikkogu läbini küps. Tema stiil on protestantlikult kasin, kuigi välised ehted puuduvad, sisendab karge ja puhas ütlemisviis pidulikkust. Kogumulje tema luulest on nagu valgeks lubjatud kirikusein pooleldi valguses, pooleldi varjus — harras, tõsine ja püha. Tema luuletamine on nii intensiivne, et luule ja elu muidu ise suunas kumerad pinnad nagu läätsaks liituvad, mille kiirgus on nii terav, et see inimest mitte ainult ei sütita, vaid kõrvetab. Luuletaja elab Munkkivuori uues linnaosas, kus hõredasti ehitatud valged majad hallide graniit-kõrgendike ja suurte ürgmändide rohelusse varjuvad. Siin on rohkesti taltsaid linde ja oravaid, neid piisab ka luuletaja aknalaule nokitsema.

Helvi Juvonen on väikest kasvu, mitte aga nukumoodi habras. Tema kehahoiak on vahe nagu lapinuga, tundub et laud suurte samblakarva silmade ümber sulguvad üsna harva.

Novelli, mis tal kirjutuslaual parajasti käsil, on ta palju kordi ümber teinud. Tema tõlkida on ka varem mainitud värsid Pasternaki uuest romaanist. Lahkume Juvose juurest ühe tema viimase luuletusega "Lumede sulamisajal":

LUMEDE SULAMISAJAL
KUI KALJUD TULEVAD NAHTAVALE
NÄEN IGAÜHTE RAIUTUNA
MU EMA NÄGU;
EAST JA MUREDEST UURISTET,
PALAVALT PÄIKESE PAISTEL,
KUI JÄÄ ON SULATANUD ARMASTUS.

Ka Paavo Haavikko räägib vähe. Suvepuhkuse ajal on ta omale suu ümber habeme nagu luku kasvada lasknud. Kai Laitinen on Haavikko luulet meile „Mana" kevadnumbris pikalt ja kannatlikult selgitanud. Ometi on just Haavikko üks neid harvu luuletajaid, kelle värsi õhtumuusikat puhtmeeleliselt, mõistmatagi võib nautida. S. a. küünlakuu viimasel päeval esietendus Helsingis Haavikko fantastiline komöödia parun Münchauseni ainetel. Näidend kannab suurluiskaja nime. Konservatiivset teatripublikut pani tema aimamisi sätendav stiil hämmastuma, leiba ja lõbu ei antud mitte etenduse ajal, vaid näidendi tõeteri pidi enamik pealtvaatajaid nädalate kaupa edasi mäletsema.

Ühe õhtulehe arvustaja, kes oma negatiivse kriitika komöödia algteksi peale ehitas: sellest oli esietenduseks rohkete ümbermõtlemiste tõttu väga vähe järgi jäänud, rääkis tsiteerides asjast nii palju mööda, et arvustaja autori poolt kohtu kaevati. Protsess on veel käigus, põhimõtteliselt on nõmeda kriitika alastikiskumine märksa tähtsam küsimus kui hiljuti Norras ja Soomes üle kohtulaua keerelnud mykletamine.

Haavikko luuleteekonda on meilgi edaspidi põhjust silmas pidada. Paljudest modernistidest on tema ainulaadne looming printsiibilt värskemaid ja mõttekujutuse jõult kaugele ulatuvamaid.

Ivar Grünthal

Raudeesriidetaguseid anekdoote

Vaene Taani rahvas

Saabub tagasi koju keegi kõrgem provintsis elunev nõukogude parteitegelane, kes oli viibinud nõukogude ekskursiooniga Taanis, ja raporteerib, et majanduslik olukord Kopenhaagenis on väga täbar. Keegi seltsimees, kes oli olnud kaasas sama ekskursiooniga, ütleb pisut üllatunult vahele, et vaateaknad Taanis olid siiski täis toredaid kaupu.

Jah, väidab raportija vastu, kuid Taani rahval ei ole raha et midagi osta; ei ole mingeid sabasid poodide ees!

Väike vahe

Inglise Daily Telegraphi kolumnist Peterborough tegi enne Briti peaminister Macmillani Moskvakülaskäiku katset analüüsida nõukogude ajakirjanduse kommentaare ühenduses eeloleva külaskäiguga. Analüüs avaldati dialoogi kujul vene ja briti saadikute vahel.

Venelast paluti seletada vahet vene ja briti ajakirjanduse vahel.

— Oletagem, ütles ta, et meie vahel toimuks võidujooks ja teie võidaksite. Siis seisaks hiljem selle kohta briti ajakirjanduses, et "N. Liidu ja Briti saadikute vahel toimus eile võidujooks. Briti saadik võitis."

— Pravdas oleks see aga avaldatud järgmiselt: "Eile toimus diplomaatide-vaheline võidujooks. Nõukogude saadik tuli teisele kohale, briti saadik jäi eelviimaseks."

Julgeoleku mõttes

Moskvas jutustatakse, et Hrustshev oli kord ühel õhtul läinud Kremli müüride vahelt välja jalutuskäigule Moskvasse, et saada näha, kas ta on ka tegelikult populaarne. Ta astus sisse ühte kinosse, kus muuseas näidati paraadi Punasel väljakul. Kui Hrustshevi kuju ilmus valgele linale, tõusis publik püsti ja aplodeeris. Hrustshev jäi rahulolevana istuma ja vaatas ümber liigutatuna ja rõõmsana. Mille peale tema kõrval olev mees kummardus ja talle kõrva sosistas:

— Jah, seltsimees! Me kõik mõtleme nii nagu sinagi, kuid tõuse parem sinagi püsti — julgeoleku mõttes!

Timesi raadiosaatja

NEW YORK (STE) ERKÜ juhatus saatis N. Y. Timesi raadiosaatjale WQXR-le ka protestikirja eestikeelsete nõuk. propagandalaulude esitamise pärast raadiosaates 15. veebruaril. Nüüd saabus saatejaama muusikaosakonna direktorilt pikem vabanduskiri ERKÜ-le, milles veelkordselt märgitakse, et tegemist olnud eksitusega, millist väga kahetsetakse. Kinnitatakse, et kui saatejaamas oleks teatud, milline on laulude sisu, poleks neid ühelgi juhul esitatud.

IISRAELI lennuliinide lennukid veavad Rumeeniast juute Iisraeli. Iga päev lahkub kaks lennukit ja viib kaasa 189 juuti. Varem lahkusid väljarändajad laevadega nüüd aga laevade vähesuse tõttu lennukitega. Rumeenias arvatakse olevat 300.000 juuti.